

მაგდა გოგიბერიძე

ფილოლოგიის მაგისტრი, ბათუმი.

(+995) 555 44 03 46; Gogiberidze.magdalina@gmail.com

სახელმწიფო საზღვრის მოტივი ქევსერ რუჰის შემოქმედებაში

Magda Gogiberidze

Master of Philology, Batumi.

(+995) 555 44 03 46; Gogiberidze.magdalina@gmail.com

The Motif of the State Border in the Works of Kevser Ruhi

ანოტაცია: ქევსერ რუჰი თურქეთში დაბადებული და გაზრდილი მწერალია. მისი წინაპრები 1877-1878 წლების რუსეთ-ოსმალეთის ომის შემდგომი მიგრაციების (მუჰაჯირობის) დროს გადასახლდნენ თურქეთში ისტორიული სამხრეთ საქართველოდან. მწერალი საქართველოში ცნობილია ქეთი ხანთაძის ფსევდონიმით.

ქევსერ რუჰის პუბლიკაციებში – მოთხრობებში, პუბლიცისტურ წერილებსა თუ მოგონებებში – წარმოჩენილია თურქეთში მცხოვრებ ქართველთა ყოფის დეტალები, მათი სულის მოძრაობა, მათი ტკივილები. ამასთან, თურქეთის მიწაზე დაბადებული მწერალი ქართველობას გულთა ატარებს და მონატრების სევდაც მუდამ თან ახლავს. ეს განცდა თავს იჩენს მაშინაც, როცა მწერალი სამხრეთ საქართველოში რუსეთის და თურქეთის მოლაპარაკებების შედეგად გაჩენილი სახელმწიფო საზღვრის თემას ეხება... იგი გვიჩვენებს, რამდენად რთული რეალობის წინაშე იდგნენ ქართველები. როგორ წამალა საზღვარმა ძველ ურთიერთობათა გაგრძელების შესაძლებლობა.

საკვანძო სიტყვები: ქევსერ რუჰი, მუჰაჯირობა და მუჰაჯირთა შთამომავლები, საქართველო, თურქეთი, სახელმწიფო საზღვარი.

Annotation: Kevser Ruhi is a writer of Georgian origin, but born and raised in Turkey. Her ancestors migrated to Turkey from historical southern Georgia during the migrations (muhajirs) following the Russo-Ottoman War of 1877-1878. The writer is known in Georgia under the pseudonym Ketī Khantadze.

Kevser Ruhi's publications – stories, journalistic letters and memoirs – present the details of the life of Georgians living in Turkey, the movement of their souls, their pain. At the same time, the writer, who was born on Turkish soil, carries Georgianness in her heart and is always accompanied by the sadness of longing. This feeling is also evident when the writer touches on the topic of the state border that emerged in southern Georgia as a result of negotiations between Russia and Turkey... She shows how difficult the Georgians were faced with reality. How the border erased the possibility of continuing old relations.

Keywords: Kevser Ruhi, Muhajirism and descendants of Muhajirs, Georgia, Turkey, state border.

ქევსერ რუჰი დაიბადა 1961 წელს ბალიქესირის პროვინციის გონენის რაიონში. იქ ქართველი მუჰაჯირების შთამომავლებით დასახლებული რვა სოფელია. ბალიქესირის ქართველები კლარჯეთიდან გადასახლებულ მუჰაჯირთა შთამომავლებია. უმრავლესობა – მურღულელები, აგრეთვე, ბორჩხის მახლობელი – ჭოროხის მარცხენა სანაპიროს – სოფლების მოსახლეობა.

=====

(ჩოხარაძე, 2016: 65); ქევსერ რუჰის სოფელი გონენში არის ქოჩბაირი. აღსანიშნავია, რომ ამავე სოფლიდან იყო ახმელ მეღაშვილი.

ქევსერ რუჰის არაერთი თხზულება თარგმნილია ქართულად. ქართველი მკითხველი იცნობს მისი მოთხრობების კრებულებს: „ქარვის ქალები“ და „ჭოროხივით მოღელავდა შენი გრძელი თმები“.

მრავალფეროვანია მწერლის მოთხრობებში, პუბლიცისტურ წერილებსა თუ მოგონებებში ასახული რეალობა, თუმცა, ძირითადი აქ მაინც თურქეთში მცხოვრებ ქართველთა ყოფის დეტალებია, მათი სულის მოძრაობა, დამოკიდებულება წარსულთან თუ აწმყოსთან... ცხადია, აქვე უნდა ვისაუბროთ თურქეთელ ქართველთა შემოქმედების მიმართ თანამედროვე საზოგადოების ინტერესის შესახებაც.

ზემოხსენებული თემატური რკალის ნაწილია სასაზღვრო მოტივიც, რომელსაც ქევსერ რუჰი ყველაზე არსებითად ეხება მოთხრობაში „ტყე დამუნჯდა“. ცხადია, აქ საუბარია სამხრეთ საქართველოში რუსეთის და თურქეთის მოლაპარაკების შედეგად გაჩენილ სახელმწიფო საზღვარზე.

გავიხსენოთ ისტორიიდან, რომ სასაზღვრო მოტივი სამხრეთი საქართველოს რთული ისტორიის ტკივილიან რეალობას წარმოადგენდა. 10-იანი წლების მიწურულის და 20-იანი წლების დასაწყისის პოლიტიკურმა რეალობამ, ბოლშევიკური რუსეთის და ქემალისტური თურქეთის ურთიერთობის ახალმა ეტაპმა, ამ ორი სახელმწიფოს მოლაპარაკებათა პოლიტიკურმა შედეგებმა, საქართველოსა და თურქეთს შორის ჩამოაყალიბა ახალი სასაზღვრო სივრცე. საქართველოს ტერიტორიის მნიშვნელოვანი

ნაწილი თურქეთის შემადგენლობაში მოექცა. ქართველებით დასახლებულ სხვა ტერიტორიებთან ერთად სახელმწიფო საზღვარმა შუაზე გაყო ორი კონკრეტული სოფელი – მარადიდი და სარფი. შესაბამისად, სხვადასხვა სახელმწიფოს ფარგლებში მოქცეული თანასოფლელების, ნათესავების, მეზობლების – ერთი კულტურისა და ცნობიერების ადამიანების – ცხოვრება ორი, ერთმანეთისგან სრულიად განსხვავებული გზით წარიმართა. 20-იანი წლებიდან საქართველო საბჭოთა კავშირის შემადგენელი ნაწილი იყო, ხოლო საბჭოთა კავშირ-თურქეთის სასაზღვრო მონაკვეთი დიდი ხნის განმავლობაში განსაკუთრებით მკაცრი რეჟიმით გამოირჩეოდა. შესაბამისად, ასეთ პირობებში, აღნიშნული სოფლების მოსახლეობა მრავალი წლის განმავლობაში მოკლებული იყო ელემენტარული კომუნიკაციის შესაძლებლობასაც კი (მარადიდი, 2020: 199).

ქვეყნის რუკის მოთხრობა თავისი შინაარსით ძალიან ემოციურია. მასში აღწერილია, როგორ ცდილობს მთავარი პერსონაჟი შინ დაბრუნებას. „შინ“ საზღვრის გადაღმა მხარეს ნიშნავს. ფაქტი აქითაა გამოთხოვილი. დროთა ავბედითმა მდინარებამ ჯერ სახელმწიფო საზღვარი გააჩინა უადგილო ადგილას. მერე საზღვარი ჩაიკეტა და თავისიანებთან, მშობლიურ სოფელთან კომუნიკაციის შესაძლებლობა მოისპო. უფრო ზუსტად, ხმა გავრცელდა საზღვრის ჩაკეტვასთან, რკინის ფარდის დაშვებასთან დაკავშირებით და ახლა ქალმა სასწრაფოდ უნდა გადანყვიტოს – აქით დარჩეს, ქმარ-შვილთან თუ იქით წავიდეს – მშობლებთან...

„ქალი და კაცი უაზრო ბნელ ჭაში ჩავარდნილივით ცხოვრობდნენ ეს დღეები... – წერს ავტორი, – რამდენჯერ ვერ გადანყვიტა, ვერ გააკეთა არჩევანი შვილობასა და ცოლობას

შორის, პირმშოს დატოვებასა და დედ-მამის მონატრებას შორის. გუშინდლამდე ტანჯვა ჯემალისგან შორს ყოფნა იყო, ჯემალის სალამომდე ვერნახვა იყო. ახლა კი ზუსტად სახელს რომ ვერ დაარქმევ, ისეთ გამოუცნობ, საშინელ გრძნობას მოუცავს...” (რუჰი, 2007,1:7).

ფატიმ რამდენჯერმე თითქოს გადადგა კიდევ გადამწყვეტი ნაბიჯი წასასვლელელად, მაგრამ დაბრუნდა თავისი ბარგიით სახლში... ამ ყველაფერს ქმარიც ადევნებდა თვალს ხის უკან ატეხული, მაგრამ ისე, რომ ცოლს არ დაენახა, რათა მას გადანწყვეტილება დამოუკიდებლად მიეღო. ოჯახის ქალისთვის კი წამება იყო დაფიქრებაც კი არჩევანზე – სამუდამოდ წასულიყო თუ სამუდამოდ დარჩენილიყო. ქმრისთვის ცოლის ამ მდგომარეობაში ხილვა სულის შემძვრელი ტანჯვა იყო. ქალს კი საკუთარ თავთან და გაუთვალისწინებელ რეალობასთან ბრძოლის და შესაბამისი სულიერი მდგომარეობის შესახებ საუბარის ძალაც აღარ ჰქონდა. ქმარი უპირობოდ მიიჩნევდა, რომ გადანწყვეტილება უნდა მიეღო ქალს, რათა შემდეგ, მთელი ცხოვრების განმავლობაში ხინჯად არ ჩარჩენოდა სხვისი (თუნდაც ქმრის) ზემოქმედების კვალი. თავადც იტანჯებოდა, ცხადია, მაგრამ თუ ცოლი გაღმა მხარეს უფრო ბედნიერი იქნებოდა, მზად იყო ეს ტკივილი აეტანა, ამასთან, ორივე ცდილობდა, ეს ყველაფერი პატარა ქალიშვილს, შორენას, არ ეგრძნო, არ განეცადა... ავტორი ხატოვნად აღწერს ცოლ-ქმრის სულიერ მდგომარეობას: „სალამოს ფარდა მომაკვდინებელი სიჩუმით ეშვება. სიბნელებე მეტად გამოუცნობი შიშის ნალველი ჩამონოლილა სახლში... ეს საწოლი ასე ცივი არასოდეს ყოფილა, არასოდეს! თითქოს მთის წვერზე თოვლი აუკრეფიათ და ამ საწოლზე გაუშლიათო...” (რუჰი, 2007,1: 7)

საბოლოოდ, ფატი თავის ქმარ-შვილთან რჩება, დაგმანულ საზღვარს მიღმა კი მშობლიური სახლკარია, არცთუ შორეული ბავშვობა, მშობლები... შესაბამისად სულიერი ტკივილის დაამების გზაც აღარ არსებობს....

აქ უნდა გავიხსენოთ ფრიდონ ხალვაშის შემოქმედება და, კერძოდ, მისი ლექსი „ორი და ჭოროხგალმელი“. ლექსში დახატულია საზღვრისპირა სოფელში გაჩენილი სიყვარულის ემოცია. კირნათი საქართველოშია, მას ჭოროხი ჩამოუდის. ჭოროხს გაღმა ზედა მარადიდია. იქაც ქართველები ცხოვრობენ, მაგრამ სოფელი საზღვარს მიღმაა, თურქეთში. ლექსი 1973 წელსაა დაწერილი. ეს უმკაცრესი სასაზღვრო რეჟიმის ეპოქაა, როცა გაღმა გახედვაც კი მკაცრად ისჯებოდა. სწორედ ამ ვითარებაში გაჩენილი სიყვარულის ისტორიას ხატავს პოეტი:

აი, იმ სახლში იყო ორი და, –
საზღვარს იქითურ ჩანდნენ შორიდან.
უფროსი მაინც იყო ისეთი,
იტყოდი: ნეტავ რა დედამ შობა,
დაეპატრონა მითომ ის ერთი
ჩემს გატაცებას და ჩემს ვაჟობას.
ჩაატარებდა კალათს სოფელში
შუაგაყოფილ ჩვენი ყანიდან
და მინარეთის ქვეშ ორლობეში,
ჩაიმღერებდა მალევით ნანინას.
ყოველ მოხედვით მოხოვდა „ამოდი“,
მაგრამ საზღვარი იდგა პალოთი.

ასე იწყება ლექსი. გამოღმა მცხოვრებ შეყვარებულ ჯაბუკს თითქოს იმედი აქვს, რომ სიყვარული უკვალოდ არ ჩაივლის, მაგრამ მიზნის მისაღწევი გზა არ ჩანს. ბუნებრივია, რეალობაც ვითარების შესაბამისია.

მე კი, არ ვიცი, რისი იმედით
ვამბობდი: ალბათ, ვერვის შერთავენ,
წინ მედგა, როცა დავიძინებდი
და მხოლოდ ფიქრით ვგრძნობდით ერთმანეთს.
ერთხელ, იმ სახლთან დაუკრეს ზურნა,
ლამემ მაყარი ქალს გააყოლა,
წყელი იყოს, ვინც მოისურვა
და ეს იმედი დატოვა ობლად!

პოეტი შთამბეჭდავად ხატავს გაცრელებული იმედებით
გამონვეულ ემოციას:

ბალახებს სიმწრით ხელებს ვუჭერდი,
ლამე კი მეცვა, როგორც ხალათი,
გამოპარული ვიჯექ ბუჩქებთან
და სოფლისაგან ცრემლებს ვმალავდი.
ტკივილმა დიდხანს არ გამიარა,
სულში ეყარა მზე დამსხვრეული
და მე მეგონა, მიწა კი არა,
შუა გაკვეთეს ჩემი სხეული (ხალვაში, 1976:26).

მაგრამ მიუბრუნდეთ ქვესერ რუჰის (ქეთი ხანთაძის)
შემოქმედებას და ალბათ გადაჭარბებული არ იქნება თუ ვიტყვით,
რომ „ტყე დამუნჯდას“ ემოციური ფონის გამოძახილია კიდეც ერთი
ტექსტი ჟურნალ „ფიროსმანიდან“ – „გადაღმა მხარე“: „დედა, მამა,
ძმა, ძმისწული, ბიძები, დეიდა, მამიდა – ყველა ახლობელი ხათუნა
ბებიამ ზუსტად ამ 90 წლის წინ დატოვა „გადაღმა მხარეს“, სწორედ
იმ მხარეს, საიდანაც ჩვენ ამ დილით გამოვემგზავრეთ... ფეხდაფეხ
დადევნებული სიყვარულისთვის მაგრად ჩაუჭიდებია ხელი და
ახალი ცხოვრება დაუწყია. ცხოვრებაც აქ, საზღვრის ამ მხარეს ,
ნელ-ნელა თავისი დინებით წასულა – გადაღმა დატოვებულთა
მონატრებით; მონატრება სადღაც პატარა წერტილიდან
დანწყებულა და თანდათან ზვავად ქცეულა, თოვლის დიდ ზვავად

გადაქცეულა, თავის გზაზე ყველაფერს რომ წაღევავს; მაგრამ ეს ზვავე სულში წვეთ-წვეთად რომ იწურებოდა, არავისთვის უგრძნობინებია”...

ხათუნა ბებია 105 წლისაა. იგი აქეთ, ქედის ერთ-ერთ სოფელში, გამოთხოვილა „გალმიდან“ 90 წლის წინ, იმ გალმიდან, რომელიც მერე საზღვარს მიღმა დარჩა. იქ დაუტოვებია ყველაფერი: „ბოსელში დაბმული მოზერის თბილი სუნთქვა; საქათმეში ქათმების კრიახი; შეთვალული ბლის სინითლე; ალუბლის მოტკბო-მომჟავო გემო; თხილის მწვანე ნეღლი ჩენჩო; სიმიდის ფოჩი, ყეფაგაბეზრებული ძაღლის წკმუტუნი; კრუტუნა კატის ზმორება; მამლის მედიდური სიარული; ქორის გამჭოლი შემოხედვა; ცაში შვეარდნის ლივლივი, მორაკრაკე წყალი, წისქვილის ქვას რომ აბრუნებს; ღელეში ქვის სრიალა და ლიპი ზედაპირი; წყავის ტოტები: წიფლის ხეების მუსაიფი მუხასა და რცხილასთან; ერთმანეთთან გამუდმებით მოკამათე მარადმწვანე ბზა და მურყანი; გვიმრის ურცხვობა: ცაცხვის გამაბრუებელი სურნელი; მთის ყვავილების ფერები “... ეს ის იყო, რაც მუდმივად ენატრებოდათ და მისი ჩამოტანა „გალმიდან“ მოსულ სტუმრებს არ შეეძლოთ.

როგორც აღვნიშნეთ, ხათუნა ბებია საუკუნეზე მეტი ხნისა იყო, როცა თურქეთიდან, მისი ბავშვობის სოფლიდან სტუმრები ეწვივნენ. ეს ქალბატონი, პირველ რიგში, იმ ადათ-წესებით გამოირჩევა, რომელიც შესისხლხორცებული ჰქონდა. მათ შორის: სტუმრის მოსვლისას ფეხზე დადგომა, სიცილისას პირზე ხელის აფარება, საწოლზე გადასაფარებლის გასწორება, უცხოებთან ლაპარაკისას თვალების დახრა, მორიდება და ა.შ. ქალი მორცხვი და მორიდებული უნდა ყოფილიყო სტუმართან. ეს და სხვა ამგვარი ჩვეულებები თაობიდან თაობას გადაეცემოდა და სისხლში

გამჭადარი ჰქონდათ. ეს ის მნიშვნელოვანი დეტალებია, რომელიც „ამქვეყნად ქალად მოსვლის, ქალად დაბადების მაუწყებელი და ცხოვრების წესია“... (რუჰი, 2007,2: 5)

აქვე ჩნდება საბჭოთა რეპრესიების თემაც: ბებო „ციმბირში ერთ „კოლხოზში“ გატარებული ექვსჯერ სამასოცდახუთი დღის შესახებაც საუბრობს...“ ამ ქვეყანაში დასჯას, რეპრესიას, გაციმბირებას არც სჭირდებოდა მიზეზი. უფრო ზუსტად, მიზეზად შეიძლება ჩათვალიყო ის, რომ დაიბადა და ცხოვრობდა გათხოვებამდე სოფელში, რომელიც საზღვრის გავლების შემდეგ თურქეთში აღმოჩნდა...

ავტორმა კი ბებოსთან საუბრით სიყვარულის ახალი მნიშვნელობა შეიმეცნა – სევდა და ლამაზად ცხოვრების ხიბლი.

სირთულეების მიუხედავად, რაც ცხოვრებაში გადახდა თავს და რისი გადატანაც მოუწია, ხათუნამ მაინც მოახერხა, რომ ლამაზად ეცხოვრა. ამის საფუძველი კი ალბათ ის სიკეთეა, რომელიც ვერაფრით ხელყო ცხოვრების ურთულესმა გზამ: „ლამაზად ვიცხოვრე, – ამბობს მოხუცი, – ახლა, ამწუთას რომ მოვკვდე, მშვიდად მოვკვდები“...

როგორც აღვნიშნეთ, ქვესერ რუჰის (ქეთი ხანთაძის) შემოქმედების თემატური დიაპაზონი მრავლისმომცველია. ამ მრავალფეროვნებაშიც ნათლად ჩანს, რომ თურქეთის მიწაზე დაბადებული მწერალი წინაპართა სულის სიტბოს დაუშრეტელად ატარებს და მონატრების სევდაც მუდმივი თანამდევია მისი შემოქმედებისა. ეს განწყობა თვალსაჩინოა სასაზღვრო თემაზე შექმნილ ნოველებშიც.

გამოყენებული ლიტერატურა

References

მარადიდი (2020): მარადიდი (მონოგრაფია) ავტორები: მალხაზ ჩოხარაძე, მამია ფალავა, ნათელა ფარტენაძე, თინა შიოშვილი, ზაზა შაშიკაძე, რუსლან ბარამიძე, თამარ ჩოხარაძე, ბათუმი

maradidi (2020): maradidi (monografia). avtorebi: malxaz choxaradze, mamia faghava, natela fartenadze, tina shioshvili, zaza shashikadze, ruslan baramidze, tamar choxaradze, batumi

რუჰი (2007, 1): რუჰი ქ., „გადაღმა მხარე“, ჟურ. „ფიროსმანი“, N 2, 2007 წ. (გვ. 4-6), სტამბოლი <https://clcl.i/wonKl>

ruhi (2007, 1): ruhi k., “gadaghma mxare”, j. „firosmani”, N 2, 2007, stamboli <https://clcl.i/wonKl> (24.11.2025)

რუჰი, (2007, 2): რუჰი ქ., „ტყე დამუნჯდა“, ჟურ. „ფიროსმანი“, N 3, 2007 წ. (გვ. 6-9), სტამბოლი <https://clcl.i/EBQVG> (ნანახია: 24.11.2025)

ruhi, (2007, 2): ruhi k., “tye damunjda”, j. „firosmani”, N 3, 2007, stamboli <https://clcl.i/EBQVG> (24.11.2025)

ჩოხარაძე (2016): ჩოხარაძე მ. ქართული ენის გეოგრაფია თურქეთში, წიგნი პირველი – მარმარილოს ზღვის რეგიონი, ბათუმი

choxaradze (2016): choxaradze m. kartuli enis geografia turqetshi, tsigni pirveli – marmarilos zghvis regioni, batumi

ხალვაში (1976): ხალვაში ფ., ერთტომეული, თბილისი

khalvashi (1976): khalvashi f., erttomeuli, tbilisi